ECLI:LV:AT:2018:1011.C04390810.1.S

Lietas Nr. C04390810
SKC-130/2018
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Augstākā tiesa
SPRIEDUMS
Rīgā 2018. gada 11. oktobrī

Augstākā tiesa šādā sastāvā:
tiesnese referente Marika Senkāne,
tiesnesis Intars Bisters,
tiesnese Mārīte Zāģere

rakstveida procesā izskatīja Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta kasācijas protestu un AS „Fēnikss" pretsūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 28. janvāra spriedumu civillietā Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prasībā Finanšu ministrijas interesēs pret AS „Fēnikss" par īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu un AS „Fēnikss" pretprasībā par nekustamā īpašuma iegūšanu ar ieilgumu.

Aprakstošā daļa

[1] Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurors valsts interesēs Finanšu ministrijas personā 2010. gada 3. augustā cēla tiesā prasību pret AS „Fēnikss" par īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu, kurā, pamatojoties uz Civillikuma 1044. pantu un Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmuma Nr. 19 „Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem" 2. punktu, lūgts atzīt Latvijas valstij Finanšu ministrijas personā īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu – ēku /adrese A/, kadastra Nr. /numurs/(turpmāk arī – strīdus nekustamais īpašums) un dzēst ierakstu (tā prasībā) Jūrmalas pilsētas zemesgrāmatu nodaļas nodalījumā Nr. /numurs/ par AS „Fēnikss" īpašuma tiesībām. Lietā trešās personas statusā pieaicināta Jūrmalas pilsētas dome.

Prasība pamatota ar šādiem apstākļiem.

[1.1] Ar Jūrmalas zemesgrāmatu nodaļas tiesneša 2000. gada 5. aprīļa lēmumu Jūrmalas pilsētas zemesgrāmatas nodalījumā nostiprinātas AS „Fēnikss" īpašuma tiesības uz ēku lit. 001, /adrese A/, kadastra Nr. /numurs/. Kā īpašuma tiesību iegūšanas pamats norādīts 1999. gada 1. septembra akts Nr. /numurs/ par noliktavas ēkas lit. 001 Jūrmalā, /adrese B/, atkārtotu pieņemšanu ekspluatācijā, Jūrmalas pilsētas zemes komisijas 1999. gada 8. oktobra lēmums Nr. 1711, ar kuru izveidots nekustamais īpašums /adrese A/ ar pašvaldībai piederošu zemesgabalu 173 m^2 platībā namīpašuma uzturēšanai, likvidējot iepriekšējo adresi /adrese B/, un Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. C-1126/4-2000.

[1.2] Ar Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 1. oktobra spriedumu Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. C-1126/4-2000 atcelts un lieta nodota jaunai izskatīšanai. Izskatot lietu atkārtoti, Civillietu tiesas kolēģija 2009. gada 31. martā nolēmusi izbeigt tiesvedību civillietā AS „Fēnikss" prasībā pret Jūrmalas pilsētas domi par īpašuma tiesību atzīšanu uz nekustamo īpašumu – noliktavas ēku /adrese A/, jo prasītāja atteikusies no prasības.

Neskatoties uz to, ka ir zudis ieraksta par AS „Fēnikss" īpašuma tiesībām uz strīdus nekustamo īpašumu tiesiskais pamats, ieraksts zemesgrāmatā par atbildētājas īpašuma tiesībām joprojām saglabājies.

[1.3] Kad valsts AS „Valsts nekustamie īpašumi" 2009. gada 8. jūlijā vēstulē Nr. 15/10366 lūdza AS „Fēnikss" minēto ierakstu dzēst labprātīgi, atbildētāja norādīja, ka Zemesgrāmatu likums šādu kārtību neparedz, turklāt AS „Fēnikss" īpašumtiesības uz minēto nekustamo īpašumu ieguvusi ar ieilgumu.

[1.4] Lai iegūtu lietu īpašumā ar ieilgumu, ir jāievēro Civillikuma 999. un 1006. panta nosacījumi. Konkrētajā gadījumā īpašuma tiesību iegūšanas vienīgais tiesiskais pamats – tiesas spriedums – ir atcelts.

[1.5] Jūrmalas pilsētas dome 1995. gada 22. maijā, pamatojoties uz tās 1995. gada 6. aprīļa lēmumu Nr. 301, noslēdza ar atbildētāju Pludmales nogabala nomas līgumu Nr. 481/13, saskaņā ar kuru atbildētājai uz pieciem gadiem tika iznomāts pludmales nogabals no Rūjienas ielas ass līdz Turaidas ielas asij 200 m garumā. Fakts, ka AS „Fēnikss" rekonstruējusi objektu atbilstoši šī līguma 2.2.2. punkta prasībām (remontdarbi veikti atbilstoši Jūrmalas pilsētas būvnormatīviem) un atkārtoti nodevusi to ekspluatācijā, nevar būt pamats īpašuma tiesību iegūšanai ar ieilgumu. Strīdus īpašumu vēl padomju iekārtas laikā pasūtīja, projektēja un cēla Jūrmalas Tirdzniecības pārvalde.

[1.6] Saskaņā ar Latvijas Valsts arhīvā pieejamo Latvijas Republikas Tirdzniecības ministrijas paskaidrojuma rakstu pie Latvijas Republikas Tirdzniecības ministrijas 1990. gada pārskata Latvijas Republikas Tirdzniecības ministrijas sistēmā 1991. gada 1. janvārī ietilpa arī Jūrmalas izpildkomitejas Tirdzniecības pārvalde.

Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldes statistiskās atskaites uz 1991. gada 1. jūliju un 1991. gada oktobri apliecina, ka tā bija patstāvīgs valsts uzņēmums ar savu bilanci.

Ņemot vērā minēto, atbilstoši Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 20. marta lēmuma Nr. 19 „Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem" 2. punktam strīdus nekustamais īpašums ir valsts īpašums, un valstij kā īpašniecei saskaņā ar Civillikuma 1041. pantu ir tiesības atprasīt savu lietu ar īpašuma prasību no jebkura trešā valdītāja, tajā skaitā no AS „Fēnikss".

[2] AS „Fēnikss" 2011. gada 15. februārī cēla tiesā pretprasību pret Latvijas valsti Finanšu ministrijas personā par nekustamā īpašuma iegūšanu ar ieilgumu, kurā, pamatojoties uz Civillikuma 929., 998. - 1031. pantu, likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktu, lūgts atzīt AS „Fēnikss" īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu – ēku /adrese A/, kadastra Nr. /numurs/.

Pretprasība pamatota ar šādiem apstākļiem.

[2.1] Uzņēmumu reģistrā 1991. gada 3. decembrī reģistrēts Jūrmalas pašvaldības uzņēmums „FĒNIKSS", kas pēc reorganizācijas pārveidots par AS „Fēnikss". Atbildētājas valdījumā nodota noliktava /adrese A/ (iepriekšējā adrese - /adrese B/), un 1995. gada 22. maijā starp Jūrmalas pilsētas domi un AS „Fēnikss" noslēgts Pludmales nogabala nomas līgums Nr. 481/1-3.

Atbilstoši nomas līguma 2.2.2. punktam atbildētāja veica uz iznomātā zemesgabala esošās būves rekonstrukciju, kā rezultātā Jūrmalas pilsētas domes priekšsēdētājs un pieņemšanas komisija 1999. gada 1. septembrī parakstīja atkārtoto aktu Nr. 99 0252 1300 „Par noliktavas ēkas lit. 001 /adrese B/, pieņemšanu ekspluatācijā", un tajā AS „Fēnikss" norādīta kā būves īpašniece.

1995. gada 22. maijā nodibinātās zemes nomas tiesiskās attiecības starp atbildētāju un Jūrmalas pilsētas domi tika vairākkārt atjaunotas, un 2010. gada 24. februārī tika noslēgts zemes nomas līgums Nr. 1.1-16.3.1/151 ar termiņu līdz 2014. gada 31. martam.

[2.2] Atbildētāja strīdus nekustamo īpašumu likumā noteikto laiku valda kā savu, un ir izpildījušies visi Civillikuma 999. panta nosacījumi.

[2.2.1] Normatīvajos aktos nav noteikti ierobežojumi strīdus ēkas atsavināšanai. Atbilstoši likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktam, ja jaunuzceltu ēku var ierakstīt zemesgrāmatā, tad to var arī brīvi atsavināt.

[2.2.2] Atbildētāja nekustamo īpašumu ieguva uz tiesiska pamata. No Jūrmalas pilsētas Tautas deputātu padomes izpildkomitejas 1983. gada 7. aprīļa lēmuma Nr. 83, ar kuru Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldei tika dota atļauja projektēt un celt atsvaidzinošo dzērienu noliktavu kāpu zonā, un no 1982. gadā izstrādātā tehniskā darba projekta izriet, ka strīdus nekustamā īpašuma celtniecība uzsākta par Jūrmalas pašvaldības līdzekļiem, līdz ar to īpašums pirms tā nodošanas AS „Fēnikss" bija uzskatāms par pašvaldības nevis valsts īpašumu. Šāda atziņa izriet no Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmumā Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" ietvertā regulējuma.

Pamatojoties uz minēto Ministru Padomes lēmumu, Jūrmalas pilsētas tautas deputātu padomes izpildkomiteja 1991. gada 26. jūlijā pieņēma lēmumu Nr. 175 „Par Jūrmalas pilsētas izpildkomitejas Tirdzniecības pārvaldes reorganizāciju", kā rezultātā tika izveidoti vairāki pašvaldības uzņēmumi, tajā skaitā Jūrmalas pašvaldības uzņēmums „FĒNIKSS", kura pamatfunkcijas bija pārtikas preču tirdzniecība un sabiedriskā ēdināšana. Šim uzņēmumam arī tika nodots strīdus nekustamais īpašums.

Atbilstoši likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktam akts par ēkas pieņemšanu ekspluatācijā ir uzskatāms par dokumentu, uz kura pamata var notikt īpašuma tiesību pāreja.

[2.2.3] Atbildētāja valda ēku labā ticībā. AS „Fēnikss" ir izveidota, reorganizējot Jūrmalas pašvaldības uzņēmumu „FĒNIKSS", kuram pašvaldība bija nodevusi ēku. Ar savu rīcību pašvaldība ir atzinusi, ka atbildētāja īpašuma tiesības uz ēku ieguva tiesiski. Līdz ar to AS „Fēnikss" bija pamats paļauties, ka ēka iegūta atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

[2.2.4] Atbildētāja nepārtraukti valda strīdus nekustamo īpašumu kopš tās izveidošanas brīža - 1991. gada 3. decembra, ko apliecina veiktā ēkas rekonstrukcija, 1995. gada 22. maija, 2004. gada 23. aprīļa un 2010. gada 24. februāra zemes nomas līgumi, atbildētājas īpašuma tiesību uz strīdus ēku nostiprināšana zemesgrāmatā un veiktie nekustamā īpašuma nodokļa maksājumi.

Tā kā Uzņēmumu reģistrā Jūrmalas pašvaldības uzņēmums „Fēnikss" reģistrēts 1991. gada 3. decembrī, šis datums arī uzskatāms par ieilguma termiņa sākumu, un atbilstoši Civillikuma 1024. pantam likumā noteiktais desmit gadu termiņš noslēdzās 2001. gada 3. decembrī.

[2.2.5] Neviens no Civillikuma 1026. pantā norādītajiem gadījumiem, kad personai pastāv tiesiski šķēršļi izlietot savas īpašuma tiesības uz lietu, nav attiecināms uz atbildētāju, līdz ar atbildētāja ēku lietoja likumīgi.

[3] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2012. gada 5. decembra spriedumu prasība apmierināta, bet pretprasība noraidīta. Latvijas valstij Finanšu ministrijas personā atzītas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu /adrese A/, kadastra Nr. /numurs/, vienlaikus izbeidzot AS „Fēnikss" īpašuma tiesības uz minēto nekustamo īpašumu. No atbildētājas valsts ienākumos piedzīti tiesas izdevumi 245,81 Ls.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar AS „Fēnikss" iesniegto apelācijas sūdzību, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2016. gada 28. janvārī nosprieda prasību un pretprasību noraidīt.

Spriedums pamatots ar šādiem motīviem.

[4.1] No Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 20. marta lēmuma „Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem" 2., 4. punkta un no 1990. gada 3. decembra lēmuma „Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā" 2. punkta izriet, ka Latvijas Republikas Ministru Padomes kompetencē ir noteikt rīcību ar valsts īpašumu, tostarp tā nodošanu pašvaldībām.

Latvijas Republikas Ministru Padome 1991. gada 1. jūlijā pieņēma lēmumu Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā", kura 2. punkta pirmajā daļā noteikts, ka ar šī lēmuma parakstīšanas dienu valsts īpašums, kurš tiek finansēts no pašvaldību budžeta vai atrodas pašvaldības iestāžu bilancē un kurš vienlaikus ir pašvaldību un ministriju (resoru) pārziņā, atzīstams par pašvaldību īpašumu. Savukārt minētā punkta otrajā daļā noteikts, ka atsevišķos gadījumos, ja konkrētais īpašums nepieciešams valsts interešu nodrošināšanai, tas saglabājams valsts īpašumā ar Latvijas Republikas Ministru Padomes rīkojumu vai lēmumu.

Ar Jūrmalas pilsētas Tautas deputātu padomes izpildkomitejas 1983. gada 7. aprīļa lēmumu Nr. 83 Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldei tika dota atļauja projektēt un celt atsvaidzinošo dzērienu noliktavu (strīdus ēku) kāpu zonā. Savukārt no 1982. gadā izstrādātā tehniskā darba projekta redzams, ka tika projektēta ēka zemesgabalā /adrese A/. Minētie dokumenti liecina, ka noliktavas celtniecība uzsākta par Jūrmalas pilsētas pašvaldības līdzekļiem. Turklāt Tirdzniecības pārvalde atradās ne tikai LPSR Tirdzniecības ministrijas, bet arī pašvaldības pārziņā, uz ko norāda tās pilnais nosaukums – Jūrmalas pilsētas izpildkomitejas Tirdzniecības pārvalde. Tādējādi strīdus nekustamais īpašums pirms tā nodošanas atbildētājai piederēja Jūrmalas pašvaldībai.

[4.2] Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmums Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā", ievērojot tā 2. punktā noteikto, bija patstāvīgs pamats ēkas atzīšanai par pašvaldības īpašumu, jo ēkas celtniecība tika finansēta no Jūrmalas pašvaldības budžeta, un uz šo gadījumu nebija attiecināma minētajam lēmumam pievienotā īpašuma sevišķā nodošanas kārtība.

Ņemot vērā, ka ēka atbilst visām minētā lēmuma 2. punktā noteiktajām pazīmēm, nav šaubu, ka tā piederēja Jūrmalas pilsētas pašvaldībai. Īpašuma sevišķā nodošanas kārtība bija jāpiemēro tikai Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" 1. un 3. punktā noteiktajiem īpašuma nodošanas veidiem. Līdz ar to pirmās instances tiesa kļūdaini secināja, ka attiecībā uz strīdus īpašumu nav ievērota ar Ministru Padomes lēmumu apstiprinātā kārtība, kādā valsts īpašums nododams pašvaldības īpašumā.

Minētie apstākļi ir pamatā prokurora prasības noraidīšanai.

[4.3] Uz Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu

pašvaldību īpašumā", Jūrmalas pilsētas Tautas deputātu padomes izpildkomitejas 1991. gada 26. jūlija lēmuma Nr. 175 „Par Jūrmalas pilsētas izpildkomitejas Tirdzniecības pārvaldes reorganizāciju" pamata tika nolemts uz Tirdzniecības pārvaldes struktūrvienību bāzes izveidot 26 pašvaldības uzņēmumus, tostarp, pašvaldības uzņēmumu „FĒNIKSS", kam tika nodoti Tirdzniecības pārvaldes pamatlīdzekļi, tajā skaitā Jūrmalas pašvaldībai piederošais strīdus nekustamais īpašums.

[4.4] Civillietā Nr. C-1126/4-2000 AS „Fenikss" prasībā pret Jūrmalas pilsētas domi par īpašuma tiesību atzīšanu uz ēku Jūrmalas pilsētas dome atzina atbildētājas īpašuma tiesības uz ēku. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000. gada 15. februāra spriedums minētajā lietā stājās spēkā, bet tika atcelts ar Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 1. oktobra spriedumu lietā Nr. SPC-62/2008, jo tiesa nebija noskaidrojusi visus apstākļus par īpašuma piederību. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2009. gada 31. martā nolēma izbeigt tiesvedību šajā lietā, jo AS „Fenikss" atteicās no prasības.

Atbilstoši Civillikuma 1006. pantam valdījumam, lai tas dotu tiesību iegūt kādu lietu par īpašumu ar ieilgumu, jābalstās uz tiesiska pamata, kas jau pats par sevi varētu piešķirt īpašuma tiesības, bet kam attiecīgā gadījumā sevišķa šķēršļa dēļ īpašuma iegūšana tūdaļ nav sekojusi. Civillietu tiesu palāta izskatāmajā lietā nekonstatē apstākļus, ka valdījums būtu balstīts uz tiesiska pamata.

[4.5] Ņemot vērā, ka Jūrmalas pilsētas dome kā trešā persona lietā pretprasību uzskata par pamatotu, jautājums risināms starp Jūrmalas pilsētas domi un AS „Fēnikss".

[5] Par apelācijas instances tiesas spriedumu Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurors iesniedza kasācijas protestu, kurā, atsaucoties uz materiālo tiesību normu nepareizu iztulkošanu, kā arī procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, lūdza spriedumu prasības noraidītajā daļā atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai.

Kasācijas protests pamatots ar šādiem argumentiem.

[5.1] Strīdus ēku 1983. gadā pasūtīja, projektēja un būvēja Jūrmalas Tirdzniecības pārvalde. Atbilstoši tajā laikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem vienīgā nekustamā īpašuma īpašniece bija valsts, bet Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldei bija operatīvās pārvaldīšanas tiesības, kas neietvēra tiesības slēgt darījumus par valsts mantas atsavināšanu.

[5.2] Tiesa nepareizi iztulkoja Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" normas un tādēļ nepamatoti secināja, ka ēka pirms tās nodošanas atbildētājai bija uzskatāma par Jūrmalas pašvaldībai piederošu.

Ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1990. gada 3. decembra lēmumu „Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā" tika aizliegti fizisko un juridisko personu jebkura vaida saimnieciskie darījumi, ar kuriem tiek pārkāptas Latvijas Republikas īpašuma tiesības. Noteikts, ka visus saimnieciskos darījumus ar valsts uzņēmumu un citu valsts organizāciju pamatlīdzekļiem, tos nododot, pārdodot vai ar izpirkšanas tiesībām iznomājot fiziskām vai juridiskām personām, līdz laikam, kad tiks pieņemti attiecīgi Latvijas Republikas likumi, kas regulē īpašuma konversiju, var notikt tikai ar Latvijas Republikas Ministru Padomes atļauju. Visi agrāk noslēgtie līgumi, kas saistīti ar šādiem darījumiem, saskaņojami ar Latvijas Republikas Ministru Padomi vai tās pilnvarotām personām.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 20. marta lēmuma „Par valsts īpašuma un tā konversijas pamatprincipiem" 2. punktu valsts īpašumā Latvijas Republikā ir visi īpašuma objekti neatkarīgi no to pašreizējā valdījuma veida, izņemot fizisko personu īpašumu, kooperatīvo un sabiedrisko organizāciju īpašumu.

Lai gan no Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" 2. punkta izriet, ka objekti, kas tiek finansēti no pašvaldību budžeta vai atrodas pašvaldības iestāžu bilancē un kas vienlaikus ir pašvaldību un ministriju (resoru) pārziņā, atzīstami par pašvaldību īpašumu, taču vienlaicīgi ar šo lēmumu arī noteikta kārtība, kādā valsts īpašums tiek nodots pašvaldībām. Tas nozīmē, ka valsts īpašuma nodošana pašvaldībai pretēji apelācijas tiesas spriedumā norādītajam nenotiek automātiski.

[6] Par apelācijas instances tiesas spriedumu AS „Fēnikss" iesniedza pretsūdzību, kurā, atsaucoties uz materiālo tiesību normu nepareizu iztulkošanu, kā arī procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, lūdz spriedumu pretprasības noraidītajā daļā atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai.

Pretsūdzība pamatota ar šādiem argumentiem.

[6.1] Tiesa nepareizi interpretējusi Civillikuma 1006. pantu un nav piemērojusi likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktu. Lai gan tiesa ir atzinusi, ka ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 „Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" pieņemšanu strīdus ēka nonāca pašvaldības īpašumā un atbildētāja pēc tam ieguva ēku valdījumā, tomēr nav vērtējusi minētos apstākļus valdījuma tiesiskā pamata esamības kontekstā. Tāpat nav vērtēts, ka atbildētāja ir veikusi ēkas rekonstrukciju un ir nodevusi to ekspluatācijā, kas saskaņā ar likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktu var būt pamats ēkas ierakstīšanai zemesgrāmatā uz juridiskas personas vārda.

Atbildētāja ēku valda uz tiesiska pamata, un pastāv visi Civillikuma 998. un 999. pantā noteiktie priekšnoteikumi īpašuma tiesību iegūšanai ar ieilgumu.

[6.2] Nepamatoti piemērots Civillikuma 1011. pants. Ieilguma būtība izpaužas tajā, ka personai pastāv valdījums un griba valdīt lietu kā savu, bet lietas īpašniekam vairs nav īpašnieka gribas un intereses uz īpašuma tiesību, tādēļ īpašuma iegūšanā ar ieilgumu būtiska nozīme ir tieši personas attieksmei pret lietu.

Atbildētāja sakarā ar tai piešķirto valdījumu ir īstenojusi arī īpašnieka gribu attiecībā uz ēku, valdot to kā savu. Savukārt Jūrmalas pilsētas pašvaldībai kā ēkas īpašniecei nav interese saglabāt īpašuma tiesības, tā nav apstrīdējusi ēkas nodošanu atbildētājas valdījumā un, nepārsūdzot Rīgas apgabaltiesas 2000. gada 15. februāra spriedumu, ir atzinusi atbildētājas īpašuma tiesības uz strīdus īpašumu.

[6.3] Tiesa nav sniegusi vērtējumu atbildētājas pretprasībā un apelācijas sūdzībā izteiktajiem argumentiem attiecībā uz valdījuma tiesisko pamatu. Tādējādi nav ievērotas Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas un 432. panta piektās daļas prasības.

[7] Paskaidrojumos sakarā ar Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurora kasācijas protestu AS „Fēnikss" un Jūrmalas pilsētas dome norādījusi, ka tas nav pamatots.

[8] Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2016. gada 8. decembra lēmumu ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurora kasācijas protestu un AS "Fēnikss" pretsūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 28. janvāra spriedumu.

Motīvu daļa

[9] Pārbaudījusi lietā esošā sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas protestā un pretsūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473. panta pirmajā daļā, Augstākā tiesa atzīst, ka Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 28. janvāra spriedums ir atceļams daļā, ar kuru noraidīta prasība, bet pārējā daļā tas atstājams negrozīts.

[10] Apelācijas instances tiesa Ģenerālprokuratūras valsts interesēs celto prasību noraidījusi, pamatojoties uz atzinumu, ka strīdus nekustamais īpašums pirms tā nodošanas atbildētājai piederēja Jūrmalas pašvaldībai, tādēļ īpašuma tiesības valstij Finanšu ministrijas personā uz to nav atzīstamas, bet strīds ir risināms ar Jūrmalas pilsētas pašvaldību. Augstākā tiesa turpmāk norādīto argumentu dēļ šādu secinājumu uzskata par nepareizu.

[10.1] Nekustamo īpašumu – noliktavas ēku /adrese A/, kadastra Nr. /numurs/, par kuras īpašuma tiesībām pušu starpā pastāv strīds, 1983. gadā projektējusi un uzcēlusi Jūrmalas pilsētas Tirdzniecības pārvalde.

[10.2] Atbilstoši Latvijas valsts teritorijā 1983. gadā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem valsts bija vienīgā zemes un arī uz tās esošās ēkas īpašniece, savukārt Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldei bija vienīgi operatīvās pārvaldīšanas tiesības, kas neparedzēja iespēju slēgt darījumus par valstij piederošās mantas atsavināšanu.

Pēc valsts neatkarības atjaunošanas ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1990. gada 3. decembra lēmuma "Par valsts īpašuma aizsardzību Latvijas Republikā" 2. pantu tika noteikts aizliegums fizisko un juridisko personu jebkura veida saimnieciskiem darījumiem, ar kuriem atklātā vai slēptā veidā tiek pārkāptas Latvijas Republikas īpašuma tiesības. Tāpat tika noteikts, ka visi saimnieciskie darījumi ar valsts uzņēmumu un citu valsts organizāciju pamatlīdzekļiem, tos nododot vai pārdodot vai ar izpirkšanas tiesībām iznomājot fiziskām vai juridiskām personām, līdz tam laikam, kad tiks pieņemti attiecīgi Latvijas Republikas likumi, kas regulē īpašuma konversiju, var notikt tikai ar Latvijas Republikas Ministru Padomes atļauju. Visi agrāk noslēgtie līgumi, kas saistīti ar šiem darījumiem, saskaņojami ar Latvijas Republikas Ministru Padomi vai tās pilnvarotajām institūcijām.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 20. marta lēmumu "Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem" 2. pantu valsts īpašumā Latvijas Republikā tika saglabāti visi īpašuma objekti neatkarīgi no toreizējā valdījuma veida, izņemot fizisko personu īpašumu, kooperatīvo un sabiedrisko organizāciju īpašumu.

Latvijas Republikas Ministru padomes 1991. gada 1. jūlija lēmums Nr. 171 "Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" paredzēja kārtību, kādā valsts un kopsaimniecību īpašums nododams pašvaldību īpašumā. Atbilstoši tajā noteiktajam valsts īpašums, kurš tiek finansēts no pašvaldību budžeta vai atrodas pašvaldības iestāžu bilancē un kurš vienlaikus ir pašvaldību un ministriju (resoru) pārziņā, atzīstams par pašvaldību īpašumu, pastāvot priekšnoteikumam, ka ievērota ar minēto normatīvo aktu apstiprinātā nodošanas-pieņemšanas kārtība. Šī kārtība paredzēja rajonu un republikas pilsētu pašvaldību sadarbību ar Municipālo departamentu, kurš tika pilnvarots apkopot saņemtos ministriju (resoru) sastādītos nododamo objektu sarakstus un pašvaldību pieprasījumus attiecībā uz sarakstos neiekļautajiem objektiem un sagatavot Latvijas Republikas Ministru Padomes rīkojuma vai lēmuma projektus par valsts īpašumu nodošanu pašvaldībām. Minētās kārtības 2.5. punkts imperatīvi noteica, ka ministrijas (resori) nodod un pašvaldības pārņem valsts īpašumu, pamatojoties uz Latvijas Republikas valdības rīkojumu vai lēmumu, turklāt šāda īpašuma nodošana-pieņemšana noformējama ar aktu.

[10.3] Lietā nav pierādījumu, kas apliecinātu, ka Jūrmalas pašvaldība, pieņemot lēmumus attiecībā uz strīdus nekustamo īpašumu, iepriekš norādīto kārtību būtu ievērojusi. Savukārt apelācijas instances tiesa pārbaudāmajā spriedumā kļūdaini atzinusi, ka atbilstoši Latvijas Republikas Ministru padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 "Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" 2. punktam strīdus nekustamais īpašums minēto normu izpratnē atzīstams par pašvaldībai piederošu, proti, ka pašvaldības finansēts vai tās bilancē esošs valsts īpašums pašvaldības īpašumā pāriet automātiski.

[10.4] Analizējot ar Latvijas Republikas Ministru padomes 1991. gada 1. jūlija lēmuma Nr. 171 "Par valsts īpašuma un kopsaimniecību īpašuma nodošanu pašvaldību īpašumā" piemērošanas aspektus, Augstākās tiesas Senāts jau 2006. gada 15. novembra spriedumā lietā SKC- 650/2006 norādījis: "[..] Ministru padomes lēmumā noteikts, ka dzīvokļu, komunālās saimniecības un citi objekti, kuri tiek finansēti no pašvaldību budžeta un atrodas pašvaldības iestāžu bilancē un kuri vienlaicīgi atrodas pašvaldību un ministriju (resoru) pārziņā, gan atzīstami par pašvaldību īpašumu, bet vienlaicīgi ar šo lēmumu noteikta arī kārtība, kādā veidā īpašums pašvaldībām tiek nodots. Tas nozīmē, ka valsts īpašuma nodošana pašvaldībai nenotiek automātiski, bet gan ievērojot tos nosacījumus, ko paredzēja likums".

Civilprocesa likuma 5. panta sestā daļa tiesai uzliek pienākumu, piemērojot tiesību normas, ņemt vērā judikatūru. Pārbaudāmajā spriedumā iztrūkst argumentācijas, kādēļ norādītā judikatūras atziņa attiecībā uz tiesību normas iztulkošanu nebūtu ņemama vērā.

[10.5] Lietas materiāliem pievienotais Jūrmalas pilsētas Izpildkomitejas 1991. gada 26. jūlija lēmums Nr. 175 "Par Jūrmalas pilsētas izpildkomitejas Tirdzniecības pārvaldes reorganizāciju" uz izskatāmo strīdu nav attiecināms. Tas nosaka kārtību, kādā tiek izveidoti pašvaldības uzņēmumi un citi ar to saistīti organizatoriski jautājumi, taču nekādi atzinumi par īpašumu nodošanu pašvaldībai tajā nav atrodami.

[11] AS "Fēnikss" pretprasību apelācijas instances tiesa noraidījusi, pamatojoties uz diviem argumentiem. Pirmkārt, tā kā strīdus nekustamais īpašums pirms tā nodošanas atbildētājai piederēja Jūrmalas pašvaldībai, pretprasība nepamatoti celta pret valsti, un, otrkārt, nav konstatējams ieilguma tiesiskais pamats. Lietā iesniegtajā atbildētājas pretsūdzībā izteikti iebildumi tikai pret otro argumentu, norādot, ka tiesa nepareizi interpretējusi Civillikuma 1006. pantu un nav piemērojusi likuma „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās" 28. panta 2. punktu.

[11.1] Civillikuma 1006. pants nosaka, ka valdījumam, lai tas dotu tiesību iegūt kādu lietu īpašumā ar ieilgumu, jābalstās uz tiesiska pamata, kas jau pats par sevi varētu piešķirt īpašuma tiesības, bet kam attiecīgā gadījumā sevišķa šķēršļa dēļ īpašuma iegūšana tūliņ nav sekojusi.

Valdījuma tiesiskie pamati, kuri var kalpot īpašuma iegūšanai ar ieilgumu, norādīti Civillikuma 1007. pantā, tie ir:

- visas darbības un visas stāvokļa pārmaiņas, kas pašas par sevi ir viens no pirmējiem īpašuma iegūšanas veidiem, un proti, piegūšana un pieaugums;
- visi tiesiskie darījumi, saprotot ar to kā vienpusējus gribas izteikumus, tā arī līgumus, kuru mērķis ir atdot īpašumu citam;
- likumiskā mantošana, uz kuras pamata mantinieks var iegūt ar ieilgumu arī svešas lietas, kas ietilpušas viņam piekritušā mantojumā;
- likumīgā spēkā nākuši tiesas spriedumi, ar kuriem ieguvējam atzīta īpašuma tiesība.

[11.2] 1999. gada 1. septembra atkārtotais akts par noliktavas ēkas /adrese B/, pieņemšanu ekspluatācijā neapliecina nevienu no pirmējiem nekustamā īpašuma ieguves veidiem. Gluži otrādi, nav strīda par faktu, ka ēkas projektēšana un būvniecība notikusi vēl padomju varas gados un tās pirmreizējā ieguvēja, tātad vienīgā īpašniece bija padomju valsts, savukārt AS "Fēnikss" 1998.-1999. gadā veikusi vienīgi tās remontu, kas neatbilst nevienam no Civillikuma 1007. pantā uzskaitītajiem īpašuma iegūšanas veidiem.

Pretēji atbildētājas pretsūdzībā paustajam viedoklim, Augstākā tiesa atzīst, ka formāla akta sastādīšana par ēkas atkārtotu nodošanu ekspluatācijā, kas, pat neanalizējot būtiskos trūkumus tā sastādīšanā (piemēram, akta aizpildīšana selektīvā veidā), acīmredzami neatbilst reālajai situācijai, uzskatāma par likumam neatbilstošu un līdz ar to arī nederīgu īpašuma ierakstīšanai zemesgrāmatā, pamatojoties uz likuma "Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatā" 28. panta otrās daļas 2. punktu. Minēto netieši apstiprina fakts, ka, neskatoties uz šāda akta esamību, prasītājs 1999. gada 9. novembrī bija spiests celt tiesā prasību par īpašuma tiesību atzīšanu, un faktiski tikai Rīgas apgabaltiesas 2000. gada 15. februāra spriedums kalpoja par pamatu

zemesgrāmatu nodaļas tiesneša 2000. gada 5. aprīļa lēmumam izdarīt ierakstu par AS "Fēnikss" īpašuma tiesībām.

[11.3] Ar Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 1. oktobra spriedumu lietā Nr. SPC-62/2008 Rīgas apgabaltiesas 2000. gada 15. februāra spriedums ir atcelts, skaidri norādot, ka apgabaltiesas secinājums par ēkas rekonstruēšanu un atkārtotu nodošanu ekspluatācijā kā pamatu īpašumtiesību iegūšanai nav pareizs, un šie apstākļi nav saistāmi ar Civillikuma 1044. panta pazīmēm (*skat. norādītā sprieduma [8] punktu lietas 1. sēj., 16.lp.*).

[11.4] Šādos apstākļos pretsūdzības apmierināšanai nav pamata un pretprasības noraidītajā daļā apelācijas instances spriedums atstājams negrozīts.

[12] Šī sprieduma [10] punktā norādīto materiālo tiesību normu nepareiza interpretācija un piemērošana novedusi pie likumam neatbilstoša sprieduma taisīšanas daļā, ar kuru noraidīta Ģenerālprokuratūras celtā prasība, kas ir par pamatu Civillietu tiesu palātas 2016. gada 28. janvāra sprieduma atcelšanai šajā daļā un lietas jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā kā apelācijas instances tiesā atbilstoši Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 91. punktam.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, pārejas noteikumu 91. punktu, Augstākā tiesa

nosprieda

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 28. janvāra spriedumu atcelt daļā, ar kuru noraidīta Ģenerālprokuratūras prasība pret AS "Fēnikss", un lietu šajā daļā nodot jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai kā apelācijas instances tiesai. Pārējā daļā spriedumu atstāt negrozītu.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese M. Senkāne

Tiesnesis I. Bisters

Tiesnese M. Zāģere